

٩٠٤٨٨

کتابخانه
انجمن علوم اداری و مدیریه پژوهش

دانشگاه تهران
دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

موضوع
کسری سودیجه و ارزیابی راههای تامین آن در ایران

استاد راهنما
استاد محترم جناب آقای دکتر عباس صدقی

اساتید مشاوری محترم
جناب آقای دکتر حسن میرزایی اهرنجانی جناب آقای دکتر حسام الدین بیان

نگارش
محمد جعفر کبیری چیمه

این رساله در جلسه مورخ ۲۲ / ۴ / ۷۱

بیت رسیدگی با درجه و نمره (سبباً خوب - ۱۸) تصویب رسید

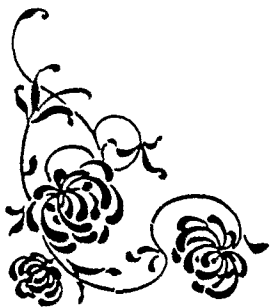
سال تحصیلی ۷۱ - ۱۳۷۰

تقدیر و تشکر

با عرض ادب خالصانه حضوراً سالتید محترم جناب آقایان دکتر
عباس صدقی ، دکتر حسن میز زایی اهرنجان و دکتر بیگان
وسپاس از زحمات و راهنماییهای گرانقدر ایشان که در انجام
تحقیق مساعدت نموده و مشوق من بوده اند صمیمانه قدر دانسی
مینماید .

همچنین از همکاری و راهنمایی اساتید و کارشناسان محترم
دانشکده مدیریت دانشگاه تهران ، دانشکده انفورماتیک
دانشگاه شهید بهشتی ، بانک مرکزی ایران ، سازمان برنامه
و بودجه و وزارت اقتصاد و دارایی کمال تشکر و سپاسگزاری
را دارد .

صفحه	فهرست مطالب	عنوان
		فصل اول
۱	۱-۱ مقدمه	
۱	۱-۲ موضوع تحقیق	
۳	۱-۳ اهمیت تحقیق	
۵	۱-۳-۱ انگیزه انتخاب موضوع	
۶	۱-۴ سوالات تحقیق	
۷	۱-۴-۱ فرضیات تحقیق	
۸	۱-۵ سیرتاریخی موضوع تحقیق	
۸	۱-۵-۱ سابقه تحقیقات	
۱۰	۱-۶ روش تحقیق	
۱۰	۱-۶-۱ محدودیتها و موانع تحقیق	
۱۱	۱-۷ فهرست فصول	
۱۲	۱-۸ اصطلاحات و واژه‌ها	
		فصل دوم
۱۸	مقدمه	
۲۲	۲-۱ سیستم اقتصاد کلان	
۲۳	۲-۱-۲ جایگاه مالیه عمومی در اقتصاد کلان	
۲۹	۲-۲ تغییر نقش دولت	
۳۵	۲-۳ تعریف بودجه	
۳۸	۲-۳-۱ روشهای تنظیم بودجه	
۳۹	۲-۳-۲ طبقه‌بندی بودجه‌ای	
۴۰	۲-۳-۳ اصول بودجه	
۴۹	۲-۴ ساختار بودجه - بررسی تئوریک ابزارهای بودجه‌ای	

صفحه	عنوان
۵۰	۲-۴-۱ ابزارهای هزینه ای
۵۲	۲-۴-۱-۱ هزینه‌های جاری
۵۴	۲-۴-۱-۲ هزینه‌های عمرانی
۵۹	۲-۴-۱-۳ هزینه‌های انتقالی
۶۴	۲-۴-۲ ابزارهای درآمدهای
۶۴	۲-۴-۲-۱ درآمدهای خالصه
۶۷	۲-۴-۲-۲ درآمدهای مالیاتی
۷۵	۲-۴-۲-۳ استقراض
۷۷	۲-۴-۲-۴ درآمدهای پولی
۷۹	۲-۵ سیاست مالی - پولی
۸۷	۲-۶ کسری بودجه
۹۳	۲-۶-۱ انواع کسری بودجه و ریشه‌های آن
۹۳	۲-۶-۱-۱ تقسیم بندی الف
۹۸	۲-۶-۱-۲ تقسیم بندی ب
۱۰۱	۲-۶-۲ سیاست کسربودجه
۱۰۳	۲-۶-۳ محاسبه کسربودجه و مشکلات آن
۱۰۶	۲-۷ روشهای تامین مالی کشری بودجه
۱۰۹	۲-۷-۱ راههای افزایش دریا فتيها
۱۰۹	الف راههای افزایش درآمدها
۱۰۹	۲-۷-۱-۱ افزایش مالیات
۱۱۷	۲-۷-۱-۱-۱ اثرات افزایش مالیات
۱۲۴	۲-۷-۱-۲ افزایش وصولیها در قبال کالاها و خدمات
۱۲۴	۲-۷-۱-۳ افزایش درآمدهای پولی

صفحه	عنوان
۱۲۹	ب - دریافت وام (استقراض)
۱۳۳	۴-۱-۷-۲ دریافت وام از داخل
۱۳۳	۴-۱-۷-۲ رجوع بدهبانک مرکزی
۱۳۶	۴-۲-۱-۷-۲ رجوع بدهبانکهای تجاری وتخصصی
۱۴۶	۴-۳-۱-۷-۲ استقراض از بخش خصوصی غیربانکی
۱۵۵	۴-۴-۱-۷-۲ اثرات استقراض عمومی
۱۶۷	۵-۱-۷-۲ استقراض خارجی
۱۷۶	ج - افزایش فروش اموال دولتی
۱۷۹	۲-۷-۲ راههای کاهش پرداختها
۱۸۱	۸-۲ خلاصه
	فصل سوم
۱۸۸	۱-۳ مقدمه
۱۸۸	۲-۳ تا ریخچه بودجه در ایران
۱۹۶	۳-۳ ساختار بودجه ایران
۲۰۵	۱-۳-۳ درآمدها
۲۰۵	۱-۱-۳-۳ درآمد نفت (وگاز)
۲۱۴	۲-۱-۳-۳ درآمد مالیاتی
۲۱۵	۳-۱-۳-۳ سایر درآمدهای عمومی
۲۲۳	۲-۳-۳ مخارج (پرداختها)
۲۲۵	۱-۲-۳-۳ اعتبارات جاری
۲۲۷	۲-۲-۳-۳ اعتبارات عمرانی
۲۳۱	۳-۲-۳-۳ سایر پرداختها
۲۳۴	۳-۳-۳ کسری بودجه ایران

صفحه	عنوان
۲۳۸	۳-۳-۳-۱ روشهای تامین مالی کسری بودجه ایران
۲۴۵	۳-۴ نتیجه‌گیری
	فصل چهارم
۲۵۶	مقدمه
۲۵۶	۴-۱ بررسی علل کسربودجه در ایران
۲۵۶	۴-۱-۱ بررسی فرضیه اول
۲۶۳	۴-۱-۲ بررسی فرضیه دوم
۲۶۸	۴-۱-۳ بررسی فرضیه سوم
۲۷۲	۴-۲ ارزیابی روشهای تامین کسری و آثار آنها
۲۷۲	۴-۲-۱ بررسی فرضیه چهارم
۲۸۶	۴-۲-۲ بررسی فرضیه پنجم
۲۹۳	۴-۲-۳ بررسی فرضیه ششم
۳۰۱	۴-۳ فرضیه مربوط به ارائه پیشنهادات (فرضیه هفتم)
	فصل پنجم
۳۰۶	خلاصه و نتیجه‌گیری
۳۲۷	پیشنهادهای
۳۴۱	منابع و مآخذ

صفحه	فهرست جدا اول	عنوان
۱۹-۱	۲-۱	بزارها و اهداف اقتصاد کلان
۱۹۲	۳-۱	خلاصه صورت دخل و خرج تخمینی دولت در سال ۱۳۸۹ شمسی
۱۹۷	۳-۲	ساختار بودجه عمومی دولت ایران
۱۹۹	۳-۳	نمونه تقسیم درآمدهای دولت بر حسب بخش، بند و اجزای آن
۲۰۰	۳-۴	نمونه تقسیم اعتبارات (مخارج) بر حسب امور و فصول
۲۰۱	۳-۵	درآمد، هزینه و کسری در بودجه دولت (۱۳۴۵-۱۳۰۰)
۲۰۳	۳-۶	مقایسه بودجه عمومی دولت با تولید ناخالص ملی
۲۱۰	۳-۷	بررسی درآمدهای نفتی (ریالی و ارزی)
۲۱۷	۳-۸	درآمدهای مالیاتی و سهم هر یک از اجزای آن
۲۲۱	۳-۹	سایر درآمدهای دولت
۲۲۸	۳-۱۰	پرداختهای عمومی دولت و سهم هر یک از اجزای آن
۲۳۲	۳-۱۱	پرداختهای عمرانی دولت و سهم هر یک از اجزای آن
۲۳۹	۳-۱۲	سهم پرداختهای عمرانی از مخل درآمد نفت و گاز (سرمایه ملی)
۲۴۲	۳-۱۳	کسری بودجه و منابع تامین آن
۲۴۹	۳-۱۴	الف متوسط رشد متغیرهای گوناگون طی سه دوره مطالعاتی
۲۵۰	۳-۱۵	ب متوسط سهم متغیرهای گوناگون طی سه دوره مطالعاتی
۲۵۷	۴-۱	تقسیم بندی فرضیات تحقیق
۲۵۸	۴-۲	نتایج مربوط به رابطه پرداختهای جاری و کسری بودجه
۲۵۹	۴-۳	محاسبات مربوط به رابطه " " " "
۲۶۰	۴-۴	" " " هزینههای جاری و " " " "
۲۶۳	۴-۵	نتایج مربوط به رابطه هزینههای جاری و کسری بودجه
۲۶۴	۴-۶	محاسبات مربوط به درآمد نفت و کسری بودجه
۲۶۵	۴-۷	ارقام مربوط به صورت نفت

صفحه	عنوان
۲۶۶	۴-۸ نتایج مربوط به راه بده در آمد نفت و کسربودجه
۲۶۸	۴-۹ نتایج متنوع مربوط به صدور نفت
۲۶۹	۴-۱۰ محاسبات مربوط به متوسط کسربودجه به کل پرداختها
۲۷۰	۴-۱۱ متوسط رشد کسربودجه و پرداختها ی عمومی دولت
۲۷۱	۴-۱۲ بررسی تطبیقی کسربودجه و پرداختها ی عمومی دولت
۲۷۳	۴-۱۳ محاسبات مربوط به راه بده پاپیه پولی و کسری بودجه
۲۷۴	۴-۱۴ نتایج مربوط به راه بده پاپیه پولی و ()
۲۸۰	۴-۱۵ عوامل موثر در تغییرات عرضه پول در ایران
۲۸۱	۴-۱۶ محاسبات مربوط به متوسط سهم بدهی بخش دولتی در پاپیه پولی
۲۷۸	۴-۱۷ متوسط سهم بدهی بخش دولتی در پاپیه پولی
۲۸۴	۴-۱۸ محاسبات مربوط به متوسط سهم اجزاء تا مین کننده کسربودجه
۲۸۲	۴-۱۹ متوسط سهم هر یک از منابع تا مین کسربودجه
۲۸۷	۴-۲۰ محاسبات مربوط به راه بده در آمد ملی و کسربودجه
۲۸۶	۴-۲۱ نتایج مربوط به راه بده در آمد ملی به قیمت جاری و کسربودجه
	۴-۲۲ عوامل موثر در تغییر نقدینگی بخش خصوصی به تفکیک بخش
۲۹۱	دولتی و غیردولتی
۲۹۶	۴-۲۳ نتایج متنوع مربوط به متوسط متغیرهای مختلف اقتصادی
۲۹۹	۴-۲۴ محاسبات مربوط به راه بده نقدینگی و شاخص قیمت عمده فروشی
	۴-۲۵ محاسبات مربوط به متوسط رشد نقدینگی و سرعت گردش
۳۰۰	پول .
۳۱۲	۵-۱ پرداختها ی عمومی دولت به قیمت ثابت سال ۶۱
۳۱۸	۵-۲ سوبسیدهای پرداختی توسط سازمان حمایت و دولت
۳۳۰	۵-۳ موجودی اوراق قرضه دولتی بر حسب مالکیت بخشها

صفحه	فهرست نمودارها	عنوان
۵	۱-۱	تسلسل میان کسربودجه واستقراض ازبانک مرکزی
۲۲	۲-۱	درون داداقتصادکلان
۲۳	۲-۲	درون دادوبرون داداقتصادکلان - سیستم اقتصادکلان
۲۸	۲-۳	چرخه درآمدملی ومخارج
۷۴	۲-۴	برنامهمالیات بردرآمدمنفی
۸۰	۲-۵	نمایش تعادل تقاضا وعرضه کل
۸۱	۲-۶	نمایش شکاف انقباضی وشکاف انبساطی
۸۲	۲-۷	تعادل کلی اقتصادملی درالگوی هماهنگ پولی - مالی
۸۳-۸۴	۲-۸	نمایش روابط سیاستهای پولی ومالی
۸۵	۲-۹	ترکیبات سیاستهای پولی ومالی برای اشتغال کامل
۸۸	۲-۱۰	نمایش حالتهای سه گانه بودجه
۹۰	۲-۱۱	تغییرات لتوژما تیک وآگا هانه دربودجه
۱۰۸	۲-۱۲	راههای تامین مالی کسری بودجه
۱۲۳	۲-۱۳	اثرافزایش مالیات بردرآمدملی وعرضه پول
۱۲۸	۲-۱۴	اثرانتشارپول بردرآمدملی وعرضه پول
۱۶۶	۲-۱۵	اثراستقراض عمومی بردرآمدملی وعرضه پول
۲۰۴	۳-۱	مقایسه پرداختهای عمومی دولت با محصول ناخالص ملی
۲۰۶	۳-۲	درآمد عمومی دولت
۲۰۷	۳-۳	اجزای درآمد عمومی دولت
۴۱۱	۳-۴	میزان صادرات نفت
۲۱۲	۳-۵	قیمت یک بشکه نفت
۲۱۳	۳-۶	درآمد نفتی ایران به ارز
۲۱۹	۳-۷	درآمد مالیاتی واجزای آن

صفحه	فهرست نمودارها	عنوان
۲۲۴	(مصوب و عملکرد)	۳-۸ پرداختهای عمومی دولت
۲۳۰		۳-۹ اجزاء پرداختهای جاری دولت
۲۳۳		۳-۱۰ اجزاء پرداختهای عمرانی دولت
۲۳۹	(مصوب و عملکرد)	۳-۱۱ کسری بودجه عمومی دولت
۲۴۰	(در مقایسه با درآمدها و پرداختها)	۳-۱۲ کسری بودجه عمومی دولت
۲۴۱		۳-۱۳ کسری بودجه عمومی دولت و پرداختهای دولت
۲۴۳		۳-۱۴ کسری بودجه عمومی دولت و منابع تامین مالی آن
۲۵۱		۳-۱ الف - درآمدها مالیاتی و پرداختهای جاری
۲۵۲		۳-۲ الف - دریافتهای ارزی
۲۵۳		۳-۳ الف - پرداختهای ارزی
۲۵۴		۳-۴ الف - موازنه ارزی
۲۷۶		۴-۱ حجم پایه پولی
۲۷۹		۴-۲ منابع و مصارف پایه پولی
۲۸۹		۴-۳ درآمدها خالص ملی
۲۹۰		۴-۴ درآمدها خالص ملی
۲۹۴		۴-۵ اجزاء نقدینگی
۲۹۵		۴-۶ شاخص بهای عمده فروشی و تورم
۳۱۳		۵-۱ پرداختهای دولت به قیمت ثابت سال ۶۱
۳۱۹		۵-۲ خالص سوبسید پرداخت ختی
۳۳۱		۵-۳ مالکیت اوراق قرضه

فصل اول

" کلیات "

۱-۱ مقدمه :

در سالهای اخیر دولتها ایفاگر نقشهای عظیم و بااهمیتی در صحنه اقتصاد ملی و بین المللی بوده اند و هر روزه برگسترده‌گی و تنوع وظایف آنها در قبال جامعه افزوده شده است. انجام این وظایف نیازمند منابع مالی است که تا مین آنها به طرق مختلف صورت می‌پذیرد و صرفاً این درآمدها در راستای دستیابی به اهداف مورد نظر انجام می‌شود. آثار مختلف تا مین منابع مالی و خرج آنها توسط دولت در ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مستلزم اتخاذ سیاستهایی است که بهیچوجه رادرد و بخش تحصیل درآمد و مصرف آن حاصل سازد.

دخالت مستقیم دولتها در امور اقتصادی از چند دهه پیش بطور گسترده‌ای آغاز شده و نقش آنها در هدایت فعالیتهای اقتصادی در کشورهای پیشرفته و کشورهای در حال توسعه انکارناپذیر است. اهمیت نقش دولت در رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه بسیار رزتر است. از آنجا که دولتها در صدد دستیابی به اهدافی کلان نظیر اشتغال کامل توزیع عادلانه ثروت و درآمد، تشبیهت قیمتها و کنترل تورم، ایجاد امنیت اقتصادی - اجتماعی و رشد و توسعه اقتصادی می‌باشند، بدین منظور از سیاستهای پولی و مالی استفاده مینمایند.

در کشور عزیز ما ایران نیز توسل به ابزارهای پولی و مالی بطور گسترده‌ای وجود دارد، این اتکاء و توسل دولت به سیاستهای پولی و مالی خصوصاً " در بعد از انقلاب اسلامی که با ملی کردن بانکها، صنایع عمده و معادن همراه بود بیشتر شد و بدین ترتیب به کنترل و نظارت بر چگونگی حرکات پولی و مالی در اقتصاد (اعم از ملی و بین المللی) میپردازد.

۱-۲ موضوع تحقیق :

در مباحث اقتصاد کلان چهار ابزار اصلی در اختیار دولت می باشد که

عبارتند از: سیاست پولی، سیاست مالی، سیاست درآمدی و سیاست بازرگانی. از چها را بزار فوق سیاست مالی بعنوان سیاستی بسیار آمد در بحثهای اقتصاد کینزی مطرح می شود. سیاست مالی یا سیاست بودجهای خود دارای ابعاد مختلف درآمدی و هزینه‌ای است.

مطالعه مسائل مربوط به درآمدها و مخارج دولت و آثار حاصل از این دخل و خرج عمومی در حوزه بحث مالیه عمومی است و از آنجا نیکه دخل و خرج عمومی یا بودجه عمومی نیتجه پیش بینی های دولت برای عملکرد سال آینده اش می باشد، جنبه سیاسی نیز پیدا می کند. عبارت بهتر، بودجه عمومی دولت در قلمرو اقتصاد سیاسی قرار می گیرد.

یکی از موضوعات مربوط به دخل و خرج عمومی دولت، تعادل و عدم تعادل طرفین ترا بودجه است. فزونی هزینه‌ها بر درآمدها پدیده دیگری به نام کسری بودجه را معرفی می کند که دولت‌ها به انحاء مختلف درگیر حل مشکل کسری بودجه و یا استفاده بهینه از آن می باشند.

موضوع تحقیق حاضر " کسری بودجه و ارزیابی راههای تامین آن در ایران " است که یک دوره بیست و پنج ساله از سال ۱۳۴۵ لغایت ۱۳۶۹ را در بر میگیرد. انتخاب این دوره به دلایل مختلفی است، اول اینکه دوره نسبتاً " طولانی ۲۵ ساله، کمک به تعدیل نوسانات شدید و دستیابی به نتایج متیقن می باشد، دوم اینکه دوره مذکور حاوی وقایع گسترده و مهمی است، سالهای ۵۲ - ۴۵ با پایین بودن قیمت نفت، سالهای ۵۶ - ۵۳ با افزایش قیمت نفت و سرانجام دلارهای نفتی، سالهای ۵۸ - ۵۷ همزمان با انقلاب اسلامی و ملی شدن بانکها و صنایع و معادن، سالهای ۶۷ - ۵۹ با محاصره اقتصادی، جنگ تحمیلی و نوسانات شدید قیمت نفت و نهایتاً " سالهای ۶۹ - ۶۷ با دوران بازسازی و شروع برنامه اول اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دولت جمهوری اسلامی ایران همراه بوده‌اند، سوم اینکه دوره

مذکور خود به دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی تقسیم می شود که عمل مقایسه عملکرد دولت را از جنبه های تحقیق میسر می سازد. دوره مورد نظر، بیست و پنج سال را در بر میگیرد که در آن (بجز یکسال) بودجه دولت همواره با کسری مواجه بوده است .

اهمیت درآمدهای نفتی در تمام سطوح فعالیتها ی اقتصادی و خصوصا بعنوان یکی از اقلام عمده درآمدهای عمومی دولت همراه با نوسانات گسترده آن ، ساختار اقتصاد ایران را دگرگون ساخت و آنرا از تکاء بر مالیات به تکیه بر درآمد نفتی واداشت و با این ترتیب ساختار مالی اقتصاد ایران دچار عدم تعادل گردید. چنین نظامی که بر درآمد های نفتی و مالیاتهای غیرمستقیم تکیه دارد، الزاما " در بعد هزینه ها نیز بر هزینه های جاری و مصرفی (غیر تولیدی) اصرار دارد، کسری بودجه ادوار مختلف آن نه تنها مطلوب نبوده بلکه متعاقب آن آثار سوء اقتصادی نظیر تورم را اجتناب ناپذیر ساخته است .

در این تحقیق سعی بر آنست که جنبه های مثبت و منفی روشهای تامین مالی کسری بودجه را بر شمرده و درآ خرپیشنها داتی در این راستا ارائه گردد بگونه ای که اگر حاوی آثار مثبتی نمی باشد، حداقل متضمن آثار منفی نیز نباشد .

۳-۱ اهمیت تحقیق :

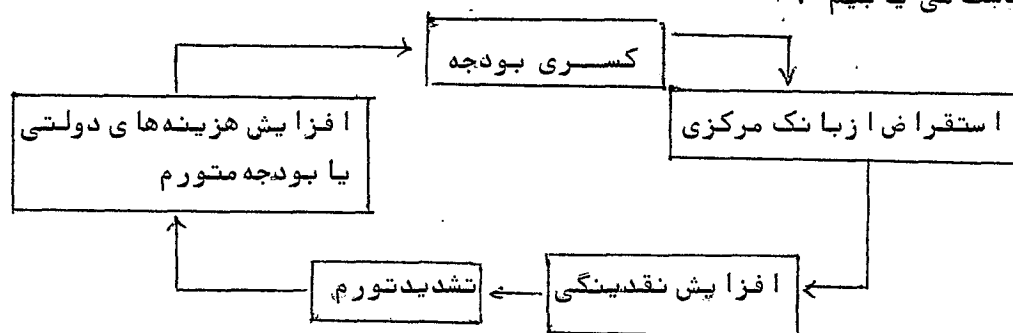
عدم تعادل میان درآمد و هزینه های بودجه در تمام ممالک بعنوان یک پدیده اقتصادی تحت عنوان کسری بودجه ، یکی از نگرانی های اساسی دولت های مرکزی است . عدم تعادل مذکور در بعضی از ممالک ، بدلیل فزونی هزینه ها بر درآمد ها بوده که گاه " بر اساس یک سیاست عملی و آگاهانه صورت پذیرفته ، ولی در اکثر موارد بدلیل عدم توانایی درآمد ها جهت پوشاندن هزینه ها بصورت اجتناب ناپذیری باشد . لذا این

امرتنگناهای عمده‌ای را برای سیاست‌گذاریهایی دولتی تعیین می‌کند. سیاست‌گذاری مالی دولت بدلیل ایجاد تاثیرات شدید در اقتصاد کانون توجه اقتصاددانان و صاحب‌نظران، سیاستمداران و بخشهای مختلف جامعه می‌باشد.

کشورایران نیز بعنوان عضوی از چنین مجموعه‌جهانی از معضل کسری بودجه فارغ نبوده و این امر بعنوان یک پدیده ساختاری در اقتصاد ایران در طی سالیان سال محور اصلی بحثهای مالیه عمومی بوده است. لذا ضرورت بهینه‌کردن اوضاع اقتصادی متاثر از سیاست مالیه عمومی انکارناپذیر است. در پی چنین ضرورتی اجرای تحقیقات مختلف از نقطه نظر گوناگون بودجه‌ای الزامی است، تحقیقاتی که بتواند مسائل ریشه‌ای و عوامل اصلی کسری و راههای تامین آنرا بررسی کرده و از تاثیرات منفی کسری بودجه اقتصاد کشور را مصون سازد.

موضوع تحقیق حاضر، کسری بودجه و ارزیابی راههای تامین آن چه اهمیتی برای اقتصاد ایران دارد؟ هرگاه نگاه‌های گذرا به تاریخ گذشته و حال اقتصاد ایران داشته باشیم، پدیده ساختاری کسری بودجه آزاردهنده خواهد بود. چرا و چگونه در طی سالیان متوالی این پدیده اینچنین رایج و حاکم شده است، و چه عواملی بر آن موثر بوده‌اند؟ در اینجا موضوع حاکمیت کسری بودجه در اقتصاد ایران مطرح می‌شود که لازم آن بررسی علل و ریشه‌های آن است. آیا کسری بودجه در ایران ناشی از افزایش هزینه‌ها بدون در نظر گرفتن درآمدها بوده است یا بدلیل نوسانات شدید درآمدی حتی برای هزینه‌های منطقی با فرض اینکه با چنین مشکل ساختاری مواجه هستیم چه راه‌حلی میتوانیم داشته باشیم؟ راههای موثرو یا حتی خنثی برای تامین مالی کسری بودجه کدامند؟ راههایی که اقتصاد را دچار عواقب وخیم و ناخواسته‌سیناستهای مالی دولت نکند. بعنوان مثال تامین مالی کسری

بودجه‌ها از طریق استقرار از بانک مرکزی باعث افزایش نقدینگی و بالمال تشدید تورم می‌گردد، بودجه متورم شده در نهایت باعث تشدید کسری در سال جاری و حتی آتی گردید و تا مین مجدداً از بانک مرکزی منجر به ایجاد یک دور تسلسلی میان کسری بودجه و استقرار از بانک مرکزی می‌گردد به گونه‌ای که تشدید و تخفیف آن بسیار مشکل خواهد بود. مطلب فوق در شکل زیر آورده شده است. البته چرخه مورد بحث در شرایط عادی اقتصاد (اشتغال کامل) صادق است، یعنی چنانچه اقتصاد در شرایط اشتغال ناقص باشد ما به این چرخه دست می‌یابیم.

نمودار شماره ۱-۱ تسلسل میان کسری بودجه و استقرار از بانک مرکزی. بنا بر این بررسی روشهای تامین مالی در گذشته میتواند راه‌های پیشنهادات مفید برای موضوع تامین کسری بودجه را ساده تر و آسان تر و مترتبه بر اقتصاد را به حداقل برساند.

۱-۳-۱ انگیزه انتخاب موضوع:

سوالات مطرحه و حدسهای پاسخی آن برای هر محقق ریشه در تجربیات و مطالعات وی دارد. انتخاب موضوع کسری بودجه نیز میتواند علاوه بر انگیزه‌های علمی، از انگیزه‌های بهبود رفاه جامعه نیز متاثر باشد. انگیزه‌های موثر در این انتخاب را میتوان بقرا زیر بیان کرد:

– بحث‌های روز اقتصاد دولتی و دولت‌ها و بنظر ان اقتصاد و مطبوعات

پیرامون کسری بودجه، که توجه بر این موضوع را تشدید می کند.

- اجرای بودجه توسط دولت بطور مستقیم و غیر مستقیم بر آحاد افراد جامعه تاثیر می گذارد، چرا که تا مبنای مالی بودجه دولت و نیز مصرف درآمدهای دولت توسط دستگاههای اجرایی آن، آثار متفاوتی بر سطوح مختلف اقتصادی اعم از خرد و کلان، برجای می گذارد، لذا آثار مهمی پیشنهاداتی در زمینه تقلیل کسری بودجه یا بهبود روشهای تامین آن باعث افزایش رفاه جامعه میگردد که از جمله مهمترین اهداف بشری است.

- اطلاع و آگاهی از عملکرد دولت و مقایسه آن با وضعیت گذشتہ و نهایتاً "تحلیل عملکرد دولت از این جنبه.

۴-۱ سوالات تحقیق:

سوالات مطرحه در تحقیق حاضر عبارتند از:

- ۱- آیا کسری بودجه عمومی دولت در ایران عمدتاً "به دلیل رشد هزینه های جاری بوده است؟ (ارتباط میان کسری بودجه BD : Budget Deficit و هزینه های جاری دولت GCE ; Government Current Expenditure)
- ۲- آیا میان میزان کسری بودجه و نوسانات درآمد نفتی ارتباطی وجود دارد؟ (ارتباط میان BD و درآمد نفتی OR : Oil Revenue)
- ۳- آیا کسری بودجه در ایران یک پدیده ساختاری میباشد؟ (ارتباط میان BD و بودجه دولت GB : Government Budget)
- ۴- آیا روشهای تامین کسری بودجه در ایران عمدتاً "به دوروش افزایش پول بوده است؟ (ارتباط میان BD و پایه پولی $Monetary Base$: MB)
- ۵- آیا روشهای تامین کسری بودجه در ایران آثار انبساطی بر اقتصاد داشته است؟ (ارتباط میان BD و محصول خالص مالی یا درآمد خالص ملی $YNNP$: Net National Product)

۶- آیا روشهای تامین کسری بودجه در ایران سطح عمومی قیمتها را متورم کرده است؟ (ارتباط میان BD و شاخص قیمت PI : $Price Index$).

۷- آیا استقراض از عموم برای تامین کسری بودجه آثار مثبتی را بر اقتصاد ایران خواهد داشت؟ (ارتباط میان استقراض عمومی و درآمدخالص ملی).

لازم به توضیح است که سوالات فوق با توجه به ساخت تحقیق مطرح گردیده است، بدین ترتیب که سوالات اول تا سوم برای بررسی ماهیت کسری بودجه در ایران، سوالات چهارم تا ششم به منظور بررسی و ارزیابی راههای تامین کسری بودجه در ایران و سوال هفتم جهت ارائه پیشنهادات مطرح شده اند.

۱-۴-۱ فرضیات تحقیق :

- فرضیات هر تحقیقی بنا بر سوالاتی که برای محقق یا محققین آن مطرح می شود تدوین می گردند، لذا فرضیات این تحقیق بقرا زیر خواهد بود :
- ۱- کسری بودجه عمومی دولت در ایران عمدتاً " به دلیل رشد هزینه های جاری بوده است .
 - ۲- میان میزان کسری بودجه و نوسانات نفتی ارتباط وجود دارد .
 - ۳- کسری بودجه دولت در ایران یک پدیده ساختاری می باشد .
 - ۴- روشهای تامین کسری بودجه در ایران عمدتاً " از طریق افزایش پول بوده است .
 - ۵- روشهای تامین کسری بودجه در ایران آثار انبساطی بر اقتصاد داشته است .
 - ۶- روشهای تامین کسری بودجه در ایران سطح عمومی قیمتها را متورم کرده است .
 - ۷- استقراض از عموم برای تامین کسری بودجه آثار مثبتی را بر اقتصاد ایران خواهد داشت .

۱-۵ سیرتاریخی موضوع تحقیق :

بودجه‌ریزی در ایران رسماً " از سال ۱۲۹۹ هجری شمسی برقرار شد و پس از آن با اندکی تاخیر ادامه یافت. در اولین بودجه تهیه شده، کسری هنگفتی وجود داشت و از آن زمان تا کنون بودجه عمومی دولت تقریباً همه ساله با مشکل کسری دست به‌گریبان بوده است.

۱-۵-۱ سابقه تحقیقات :

تحقیقاتی که تا کنون در زمینه بودجه صورت گرفته نسبتاً " متعدد بوده و بخش‌های مختلفی از آنرا مورد توجه قرار داده است. این تحقیقات جمگی^۱ توصیفی بوده و هیچیک از روش‌های استنتاج آماری یاری نگرفته‌اند. همچنین پایان نامه‌هایی که تا کنون در این زمینه نوشته شده اند فاقد توصیه بوده و هیچیک از آنها از روال مشخصی در تهیه رساله تحقیقی بهره‌مند نیستند. بعلاوه در استفاده از آمار وارقام، متغیرهای مورد بررسی نه تنها مذاقه‌ای صورت نپذیرفته، بلکه در بعضی موارد هر یک دارای تناقضاتی نیز میباشند. بطور خلاصه، موارد فوق صرفاً " جنبه گزارش‌دهی داشته و نهایتاً " پیشنهادهایی در جهت بهبود روش‌های تامین کسری ارائه نموده‌اند. در این تحقیق سعی بر آنست که کسری بودجه عمومی دولت در یک دوره نسبتاً " طولانی و حساس یعنی سال‌های ۶۹ - ۴۵ مورد مطالعه قرار گیرد و مقایسه‌ای ضمنی میان دو بخش قبل و بعد از انقلاب اسلامی نیز صورت پذیرد. بعلاوه این دوره زمانی حاوی نوسانات شدید اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی بوده است که قبلاً " به آنها اشاره شد. از جنبه روش تحقیق، علاوه بر استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه، از روش‌های آماری جهت بررسی و تجزیه و تحلیل روابط میان متغیرها و نهایتاً " بدست دادن استنباط‌های آماری بهره‌مند گردیده است.

۱- اهم تحقیقاتی که در زمینه موضوع تحقیق تا کنون صورت گرفته‌اند عبارتند از: ←